

Стаття 150. Експлуатація дітей

Принцип 2 Конвенції про права дитини Генеральної Асамблеї ООН (1959 р.) проголошує, що дитині законом та іншими засобами повинен бути забезпечений спеціальний захист та надані можливості і створені сприятливі умови, які дадуть можливість для повноцінного фізичного, розумового, морального, духовного соціального розвитку в умовах свободи та гідності.

Встановлення кримінальної відповідальності за експлуатацію дітей є імплементацією ст. 34, 36 Конвенції про права дитини.

Об'єктом злочину виступають суспільні відносини, які гарантують умови нормального розвитку, психічне та фізичне здоров'я дитини, свободу дитини від будь-яких форм експлуатації її праці з метою отримання прибутку.

Дитина, як потерпілий від даного злочину, це особа, яка не досягла передбаченого законом віку, з якого дозволяється працевлаштування. Відповідно до ст. 188 КЗпП України, за загальним правилом, на роботу приймаються особи віком, не молодше 16 років.

За згодою батьків чи одного з них або осіб, що їх замінюють, дозволяється працевлаштування неповнолітніх, які досягли 15 років, а при дотриманні певних умов – 14 років.

Таким чином, потерпілими щодо розглядуваного складу злочину є особи віком до 16 років.

Крім обмеження віку Кзпп передбачає і інші пільгові умови праці для неповнолітніх: це скорочений робочий тиждень, заборона залучати неповнолітніх до праці вночі, понаднормово, у вихідні та святкові дні, а також у шкідливих чи небезпечних умовах.

Об'єктивна сторона злочину полягає в експлуатації дитини, тобто у використанні її праці з метою отримання прибутку при порушенні норм законодавства про працю щодо неповнолітніх. Виходячи зі змісту аналізованої норми, злочином є з метою отримання прибутку використання праці: 1) малолітніх (осіб до 14 років) за будь-яких умов, так як щодо працевлаштування даної категорії цих осіб в будь-якій народногосподарській сфері законом встановлена заборона; 2) осіб віком від 14 до 16 років при порушенні норм трудового законодавства.

Праця дитини може використовуватись у будь-якій сфері народного господарства: у промисловості, сільськогосподарського виробництва, торгівлі, надання послуг та ін.

Прикладом експлуатації дитини є діяння громадянина Г., який вчинив злочин за таких обставин. Г., являючись власником кафе-бару, з метою отримання прибутку, без складання трудового договору, без згоди одного із

батьків, без ведення спеціального обліку працівників, які не досягли вісімнадцяти років, без проходження попереднього медичного обліку, в порушення заборони залучення працівників молодше вісімнадцяти років до нічних робіт та робіт у вихідні дні, без чітко визначених обов'язків виконання робіт, прийняв на роботу на посаду офіціанта неповнолітню С., визначив їй режим роботи в будні дні з 15-00 год. до 02-00 год. з оплатою 20 грн. за зміну, у вихідні дні з 15-00 год. до 06-00 год. з оплатою 35-40 грн. за зміну.

Потім, користуючись тим, що С. працює у нього неофіційно та тим, що спеціальний облік працівників, які не досягли вісімнадцятирічного віку він не веде, змінив їй оплату праці у вихідні дні з 35-40 грн. на 25 грн. за зміну, внаслідок чого неповнолітня С. в ранньому віці зіткнулась з несправедливістю щодо оплати її праці.

Дії Г. кваліфіковані Високопільським районним судом Херсонської області за ст. 150 ч. 1 КК України як експлуатація дітей, які не досягли віку, з якого законодавством дозволяється працевлаштування, шляхом використання їх праці з метою отримання прибутку.

Залучення дітей до заняття видами діяльності, щодо яких існує спеціальна заборона чи обмеження, утворюють ознаки таких самостійних складів злочинів як втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність (ст. 304); примушування чи втягнення неповнолітніх у заняття проституцією (ст. 303); залучення неповнолітніх до вчинення протиправних діянь, пов'язаних з незаконним збутом наркотичних засобів (ст. 307) тощо.

Злочин є **закінченим** з моменту, коли дитина фактично була залучена до виконання будь-якого виду робіт. Фактичне отримання прибутку винним на визначення моменту закінчення злочинного діяння не вимагає.

Не має значення для кваліфікації злочину також, чи є оплатною праця дитини, а чи ця праця безоплатна і прибуток повністю залишається у винної особи.

Суб'єкт злочину загальний. Це особа, яка досягла 16 років. Експлуатація дітей, при вчиненні таких діянь службовою особою установи, підприємства чи іншої юридичної особи незалежно від форми їх власності, має кваліфікуватись за наявності підстав за статтями 364 чи 365.

Суб'єктивна сторона злочину передбачає вину у формі прямого умислу.

Винний усвідомлює, що експлуатує осіб, щодо праці яких існує заборона чи певні обмеження і бажає використовувати їх працю, маючи на меті отримати прибуток за рахунок такого виду діяльності.

Обов'язковою умовою поставлення особі в вину вчинення діяння є усвідомлення нею неповнолітнього віку потерпілого, праця якого використовується.

Кваліфікованими видами експлуатації дітей (ч. 2 ст. 150) є такі діяння: 1) вчинені щодо кількох дітей; 2) спричинили істотну шкоду для здоров'я, фізичного розвитку або освітнього рівня дитини; 3) поєднані з використанням дитячої праці в шкідливому виробництві.

Експлуатація кількох дітей полягає у використанні праці двох або більше осіб віком до 16 років в різний час або одночасно.

Відповідальність за **істотну шкоду для здоров'я, фізичного розвитку або освітнього рівня дитини**, які є наслідком її експлуатації, настає у випадку, коли в результаті використання праці потерпілого останній захворів на тяжку хворобу, значно відстає у своєму фізичному чи розумовому розвитку, тривалий час позбавлений можливості навчатись у школі, коледжі чи інших навчальних закладах.

Для встановлення **тяжкості шкідливих наслідків** та їх обумовленості експлуатацією дитини необхідним є проведення комплексної медико-психологічної експертизи щодо стану потерпілого.

Використання дитячої праці в шкідливому виробництві це їх експлуатація: 1) із залученням потерпілого до участі на важких роботах; на роботах зі шкідливими або небезпечними умовами праці; на підземних роботах, а також 2) із їх залученням до підіймання і переміщення речей, маса яких перевищує встановлені для них граничні норми (ст. 190 КЗпП).